fd. achtergrond

Keizer Trump

De president van de VS lijkt onaantastbaar, en zo was het niet bedoeld.

PAGINA 16

Rechtsstaat

Kees Sterk: 'Wie de integriteit van rechters in twijfel trekt, ondermijnt de rechtsstaat.'

PAGINA 18

Foute vrienden

Ophef: de nazaten van Wilhelm II willen hun onteigende schatten terug.

PAGINA 20

SAMENLEVING

Luyendijk vs. Van Lede:

Jij zat er ook bij, dus leg maar eens uit!'

Oud-Akzo-ceo Kees van Lede en journalist Joris Luyendijk leven in twee totaal verschillende werelden. De een werd groot in het aandeelhouderskapitalisme, de ander valt dat hard aan. Samen schreven ze er een boek over. Een dubbelinterview. 'Mensen willen geen gelijkheid, ze willen rechtvaardigheid.'

Lees verder op pagina 14

Inzicht

Rob de Lange en Job Woudt zijn redacteur van Het Financieele Dagblad

Vervolg van pagina 13

Het cv van Kees van Lede is te lang om in zijn geheel op te sommen. Hij was onder meer voorzitter van werkgeversclub VNO, ceo van AkzoNobel, commissaris bij Heineken en Philips en lid van de adviesraad van JP Morgan. Inmiddels is hij 77 en voelt hij de behoefte terug te blikken op zijn leven in corporate Nederland en ver daarbuiten.

Het mochten geen memoires worden ('Ik heb een verschrikkelijke hekel aan mensen die anderen gaan vertellen dat vroeger alles beter was'). Maar één graatje bleef steeds hardnekkiger in zijn keel steken: 'Het aandeelhouderskapitalisme zoals dat op dit moment bestaat, is onhoudbaar. Maar ik kom er maar niet achter wat ervoor in de plaats kan komen.'

Voor het antwoord zocht Van Lede, die lijdt aan de ziekte van Kahler (beenmergkanker), contact met de dertig jaar jongere journalist en publicist Joris Luyendijk, bekend van zijn boek *Dit kan niet waar zijn,* over het uit de bocht gevlogen bankwezen. Van Lede: 'Er zit ook een zekere angst bij mij het contact te verliezen met wat er op dit moment aan de gang is. En voor jongere generaties is het misschien interessant om te horen waarom en hoe ik bepaalde dingen heb gedaan. Zo kwam ik bij Joris terecht.'

De twee kenden elkaar nog van vroeger, vertelt Luyendijk. 'Ik zat ooit bij hem op de achterbank. Ik zat het hele gymnasium bij zijn dochter in de klas. We waren bevriend.'

'BIOGRAFIE MOET'

Luyendijk was enthousiast over het idee. 'Wat ik in Nederland mis vergeleken met het Verenigd Koninkrijk, is dat bij ons de zakelijke elite geen rekenschap aflegt. In Engeland móét je wel een biografie schrijven, want anders doet iemand anders het.'

Ze besloten elkaar brieven te schrijven. De correspondentie is gebundeld in het deze week verschenen boek *Pessimisme is voor losers*. Het is een confrontatie tussen verschillende werelden geworden. De twee sparen elkaar niet, blijkt ook tijdens een gesprek met het FD.

Luyendijk vraagt zich bijvoorbeeld af hoe Van Lede al die jaren met zijn geweten in het reine wist te komen als hij weer eens plaatsnam in een internationaal gremium met mannen als Henry Kissinger en Tony Blair. 'Hoe praten zij over de massale insectensterfte, verzuurde oceanen met meer plastic erin dan vis, de verwoesting van het regenwoud? Waar verbergen zij hun paniek?' schrijft hij.

> **'Anders dan in het Verenigd Koninkrijk legt de elite hier geen rekenschap af'**
>
> **Joris Luyendijk**
> journalist en publicist

Tijdens het interview zegt Luyendijk: 'Bedenk met hoeveel bloederige schendingen van mensenrechten Kissinger (Amerikaans minister van buitenlandse zaken tijdens de Vietnam-oorlog, red.) rechtstreeks in verband kan worden gebracht. En ik denk dat het heel goed was geweest als Blair (Brits premier van 1997 tot 2007, red.) een prijs had betaald voor zijn rol in de Irakoorlog en de deregulering van het bankwezen. Het gebeurt niet, omdat hij in veel van dit soort gremia zit. Als je Blair pakt, wordt meteen gezegd: hé, Kees van Lede, jij zat er ook bij, dus leg maar eens uit! Dus ze dekken elkaar.'

Van Lede riposteert met een verwijzing naar de titel van een eerder boek van Luyendijk, over het Midden-Oosten: *Het zijn net mensen.* 'Was dat niet jouw uitspraak? Zo is het ook in deze internationale kringen. Dit soort *Realpolitiker* maakt altijd vuile handen. Neem de discussie over Mark Rutte en de vluchtelingendeal met Turkije. Ik vind dat knap. Is het een schone deal? Nee, het is een hartstikke vuile deal. Is het leuk om met die lui te onderhandelen? Nee. Het zijn elke keer enorme dilemma's.'

Pessimisme is voor losers, Op de rand van een nieuwe tijd,
Kees van Lede en Joris Luyendijk,
- ***Nederlands,***
- ***Paperback,***
- ***Uitgeverij Balans***
- ***256 pagina's***

GELOOFWAARDIGHEID

Linkse politici die kiezen voor goedbetaalde banen in het bedrijfsleven verliezen hun geloofwaardigheid, vindt Luyendijk. Als voorbeeld noemt hij oud-premier Wim Kok, die als sociaaldemocraat commissaris werd bij Shell en ING.

Van Lede: 'De kritiek op zijn beloning was voorspelbaar. Je moet wel de culturele verschillen meenemen. In Nederland is de schaal 1, in het Verenigd Koninkrijk 10 en in de Verenigde Staten onbegrensd. Blair krijgt voor zijn werk bij JP Morgan $1 mln ...'

Luyendijk interrumpeert: 'Nee, $2,5 mln ...'

Van Lede: 'Daar zitten ze bij de Amerikanen totaal niet mee. Hier werd Kok afgerekend op €150.000. Ik vond het een redelijke beloning voor wat hij deed en had gedaan.'

Luyendijk: 'Hoeveel het mag zijn, is misschien de verkeerde vraag. Veel sociaaldemocraten stemden op Kok vanuit de gedachte: die man zit er voor mij. En daarna gebruikt hij je stem om bij de andere kant te gaan werken. Ik denk zelfs dat Kok het deed om geen gebruik te hoeven maken van wachtgeld. Maar hij was wel zijn oor in de samenleving én zijn eigen partij kwijt. Hoeveel hij dan krijgt, maakt niet zoveel meer uit.'

Van Lede: 'Mensen die het niet breed hebben, vinden het helemaal niet erg als andere mensen veel verdienen, als het maar eerlijk gebeurt.'

Luyendijk: 'Ja, niemand misgunt zanger Frans Bauer zijn bonus. Hij moet concurreren, maakt iets wat we allemaal snappen en hij gaat failliet als het niet goed gaat. Mensen willen geen gelijkheid, ze willen rechtvaardigheid.'

Beiden tonen zich tamelijk zwartgallig over hoe het aandeelhouderskapitalisme zich heeft ontwikkeld en maken zich zor-

In het kort

- In een gezamenlijk brievenboek buigen Kees van Lede en Joris Luyendijk zich over de toekomst van het kapitalisme.
- Oud-werkgeversvoorman Van Lede werd groot in het aandeelhouderskapitalisme, dat door journalist Luyendijk hard wordt aangevallen.
- Toch zien beiden aanknopingspunten voor een gedeelde diagnose.

Joris Luyendijk (l.) tegen Kees van Lede: 'Niemand misgunt Frans Bauer zijn bonus.'
FOTO'S: ILVY NJIOKIKTJIEN

> **'Werknemers ontvangen de vooruitgang in eerste instantie met vrees, dat is het probleem'**
>
> **Kees van Lede**
> oud-ceo AkzoNobel

gen over de nabije toekomst. De bankencrisis van ruim tien jaar geleden ligt nog vers in het geheugen. Van Lede: 'De marktekonomie is doorgeschoten en een ramp geworden. Maar de vrije markt heeft ons aantoonbaar enorme welvaart gebracht. En dat hebben we nu hard nodig voor de investeringen in het klimaat.'

Luyendijk vult aan: 'Hoe groot de schade ook is aan de maatschappij, ze kan niet worden verhaald op de aandeelhouder. Die verliest hooguit zijn inleg. Of iets goed of slecht is, is niet de vraag, wel of het mag van de afdeling Legal & Compliance. Het is amoreel. Immoreel is te snel rijden waar het niet mag. Amoreel is te hard gaan, ook al mag het. En dan zie je ook nog dat bedrijven lobby's hebben om ervoor te zorgen dat ze op veel plekken te hard mogen rijden.'

Ook de burgers treft blaam, stelt Luyendijk: 'Er is sprake van een soort onbegrepen medeplichtigheid van met name de middenklasse aan het huidige systeem. Ik geef lezingen en dan hoor ik: ja, de financiële sector moet gesaneerd worden. Oké, zeg ik dan, even voor de duidelijkheid: dan gaan de premies voor je verzekering omhoog, want de bedrijven kunnen niet meer op dezelfde manier werken, je huis wordt minder waard, want de prijzen zijn kunstmatig opgepompt. Dan stort de steun in de zaal voor het voorstel in.'

HYPOCRISIE

'Het is zo'n ontzettend moeilijke boodschap', verzucht Luyendijk. 'Vraag maar eens: wie is er wezen skiën? Nou één op de twintig Nederlanders. Zelfs bij De Correspondent, een medium dat zich helemaal op het klimaat en gedragsverandering richt, gaan ze allemaal op reis.'

Van Lede deelt Luyendijks mening over de consument: 'Die wil er graag over praten, maar er niet voor betalen. We hebben het bij de Wereldwinkel gezien.'

Maar de voormalige Akzo-baas wijst ook op een structureel probleem. De werknemers hebben te weinig geprofiteerd van de groei. 'De meetlat is of het percentage van het nationaal inkomen dat naar salarissen gaat niet verder daalt, maar begint te stijgen.'

De machtige aandeelhouders vormen een steeds kleiner groepje. Van Lede is niet erg optimistisch dat hier zonder gecoördineerd ingrijpen van de nationale overheden op korte termijn verandering in komt. Met de opkomst van *Big Tech* wordt dit probleem alleen maar pregnanter. 'Door de grote techbedrijven is er bijna geen concurrentie meer. Het zijn bijna ongrijpbare machtsstructuren geworden. Ze hebben de centen, maaien iedereen weg, kopen iedereen op, een levensgroot gevaar. Als je dat weet te keren, denk ik dat we een stuk verder zijn.'

Uiteindelijk vinden Van Lede en Luyendijk elkaar. Laatstgenoemde schrijft: 'Mag ik ten slotte vaststellen dat wij — hoera! — een diagnose hebben: het najagen van het eigen kortetermijnbelang binnen de wet leidt anders dan de neoklassieke economen geloven niet tot een stabiel, efficiënt en rechtvaardig evenwicht in economie en samenleving. Het ondermijnt dit juist.'

Maar een diagnose betekent nog geen genezing. Wat moet er gebeuren om de bakens te verzetten? Het besef dat er iets moet gebeuren, lijkt ook doorgedrongen tot kringen in de zakelijke elite. Zie bijvoorbeeld het pleidooi tijdens het laatste World Economic Forum voor belastingverhoging voor de allerrijksten, en zie soortgelijke geluiden van de Business Roundtable in de Verenigde Staten. De grote vraag is of het bij verklaringen blijft of dat er ook echt

> **'Verzet VNO-NCW zich tegen een CO_2-heffing? Dat vind ik dan dom; het gaat te langzaam'**
>
> **Kees van Lede**
> oud-voorzitter VNO

actie volgt. Dat moet het duo nog zien.

Luyendijk vindt dat de mate van zelfcorrectie door de allerrijksten nog ver verwijderd is van al die hartverwarmende verhalen in Davos. Van Lede: 'De idee dat je de problemen kunt oplossen met alleen belastingen, gaat niet werken. Je kan met belastingen wel iets gladstrijken, maar als je van de top wat afhaalt, is het relatief toch weer heel weinig voor de basis van het loongebouw.'

CO_2-HEFFING

Luyendijk: 'Dit is volgens mij jouw moment, Kees, om VNO-NCW ervan te overtuigen hun verzet tegen de CO_2-heffing te staken.'

Van Lede: 'Is dat zo, doen ze dat? Dat vind ik dan dom.'

Luyendijk: 'Het is de angst om het braafste jongetje van de klas te zijn. Ik was jarenlang het braafste jongetje van de klas. Vraag maar aan je dochter. En je kunt er heel gelukkig mee worden.'

Van Lede: 'De CO_2-heffing gaat inderdaad veel te langzaam. We zijn vergeten dat veertig jaar geleden water gratis was. Nu zijn we gewend aan de heffingen. Met lucht is het niet anders. Het duurt even, maar het moet gebeuren. Opvallend is trouwens dat oliemaatschappijen al jaren een beprijzing hebben van CO_2 bij hun eigen rentabiliteitsberekening. Het komt een keer, redeneren ze.'

Van Lede pleit daarnaast hartstochtelijk voor hogere productiviteit en innovatie. Net zoals gebeurde aan het begin van de 19de eeuw, bij de IT-revolutie en later de digitalisering. 'Of kijk naar Philips. Als je ziet wat voor saaie, uitgebluste business die lampen waren. Zij hebben door de techniek een gigantische sprong gemaakt. Ook voor het klimaat. Dus het kan. Het probleem is dat de vooruitgang in eerste instantie met vrees wordt ontvangen door de werknemers.'

OPVATTINGEN UIT HET KRAAKPAND

Alles bij elkaar valt er genoeg te somberen. Vanwaar dan toch gekozen voor de hoopvol klinkende titel van het boek *Pessimisme is voor losers?*

Van Lede: 'Het glas is bij mij halfvol, vooral als ik kijk naar de nieuwe dynamiek bij de jongere generatie die het voor het zeggen krijgt.'

Luyendijk: 'Als een arts een diagnose stelt, zeg je toch ook niet dat die optimistisch of pessimistisch is? De arts zegt wat er mis is in het lichaam. Optimisme gaat erover of je gelooft in veranderingen in de toekomst. Er is wel wat veranderd. Tegenwoordig hoor je voorstellen over inkomensverdeling en het milieu — ook in het FD — die je voor 2008 alleen in een kraakpand hoorde. De consensus is aan het schuiven. We denken dat het niet kan, totdat het gebeurt.'